

РОЛЬ І МІСЦЕ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СОЦІАЛЬНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ НЕПОВНОСПРАВНИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Світлана ДЕМЧУК

Рівненський державний гуманітарний університет

На всіх етапах розвитку людське суспільство не могло бути байдужим до тих, хто стікається на нього чи інші порушення фізичних і психічних якостей. Цих осіб не можна було ігнорувати, так як вони вимагали до себе особливої уваги. Якщо ця увага їм не надавалася або виявлялася не в тій формі і не в тому обсязі, якого вони вимагали, ці особи ставали важким тягарем для суспільства і джерелом таких соціальних явищ як злочинство, поневір'яння, дармоїдство. У зв'язку з цим у суспільстві виникла необхідність визначити своє ставлення до даних осіб, їх правове становище, необхідні форми допомоги.

В останній час наше суспільство рухається шляхом побудови правової держави, тому необхідно уточнити і розширити положення про права і обов'язки громадян, серед яких декілька мільйонів людей – інвалідів. Порушення фізичного чи розумового розвитку вносять значну своєрідність в процес становлення дитини як особистості. Звернуто увагу ще на ранніх етапах суспільного розвитку і знайшло відображення в законодавствах, що визначають положення таких осіб у суспільстві.

Суспільний стан дітей з порушеннями розвитку визначався сукупністю правил, які встановлювались як у законах вищих органів державної влади, так і в актах державних органів. З розвитком суспільства змінювалось не тільки його відношення до своїх членів, змінювався і сам критерій аномальності. На характер ставлення до аномальних і встановлення рамок між нормою і патологією впливає багато чинників: рівень економічного, політичного, морального, релігійного розвитку суспільства, стан освіти, охорони здоров'я, науки і культури.

Мета нашого дослідження. Визначити роль та місце фізичного виховання і спорту в соціальній інтеграції та адаптації людей з обмеженими можливостями.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, системно-структурний аналіз, узагальнюючі висновки.

Ефективність вирішення безумовно важливого, актуального завдання забезпечення соціальної інтеграції та адаптації інвалідів залежить від багатьох факторів, серед яких загалом медицини, техніки, економіки, культури тощо.

Одним з них можна виділити й такий фактор, як організація дозвілля інвалідів. Відомо, наскільки великим чинником використовується вільний час, чим він заповнюється, багато в чому залежить не тільки здоров'я й самопочуття неповносправних, але й їхня активність у дозвіллі.

Важливою міркуванням, важливо забезпечити раціональну організацію дозвілля інвалідів з урахуванням їхніх можливостей, плановірно й доцільно добираючи привабливі й різноманітні форми активності, що дозволять таким людям не тільки повноцінно дозвілля, розважатись, але також формувати у них установку на активну участь у соціальному житті, певною мірою готуючи їх до цього, розвиваючи їхні здібності, вміння, навички [1, 3, 5].

Інвалідам необхідний насамперед шанс (хоча б у сфері дозвілля), щоб довести собі і суспільству, що вони мають право на активне існування в розумовому і фізично-плані [1, 3, 4].

Велику роль у цьому може відіграти фізкультурно-спортивна діяльність, що, показали численні наукові дослідження, має величезний соціально-культурний потенціал і може бути використана в роботі з найрізноманітнішими статеві-віковими професійними групами населення, у тому числі з інвалідами.

Особливо високий гуманістичний потенціал має фізкультура й так званий “масовий спорт”, “спорт для всіх”, тобто різноманітні форми спортивних змагань і рухів активності людини, що мають на меті зміцнення здоров'я, організацію відпочинку, розваг, спілкування з іншими людьми і т.п. У цьому різновиді людської діяльності набуває все більшої популярності в усіх країнах світу серед різних груп населення. Закладено величезні можливості для позитивного впливу не тільки на здоров'я та фізичні здібності, але й на духовний світ, культуру людини – на її світовідчуття, моральні принципи, естетичні смаки і т.п. [6, 8].

Певну соціально-культурну цінність, як вказує ряд дослідників [1, 4, 7], має такий “спорт вищих досягнень” (або, як його називають на Заході, “великий”, “рекордний спорт”). На відміну від масового, у цьому різновиді спорту на перший план виступають високі досягнення, рекорди, перемоги у змаганнях.

Багато вчених (Башкирова М.М., 1990, Ганзіна Н.В., 1997, Губарева Т.И., Стрелов В.И., 1996, та ін.) відзначають, що спорт вищих досягнень відіграє значну роль у пізнанні закономірностей функціонування та розвитку людського організму, дозволяє розкрити можливості фізичного вдосконалення людини, виявити межі її фізичного вдосконалення на основі використання певних засобів. Він здійснює також важливу виховну функцію: ставить людину в екстремальні ситуації, вимагаючи максимального вияву як фізичних, так і духовних сил, випробовує силу, волю, інтелект, творчі здібності, моральність, культуру людини. Спорт вищих досягнень виступає як одна із специфічних сфер самореалізації й самоствердження особистості, як яскраве й унікальне видіння, що привертає до себе увагу мільйонів вболівальників і глядачів [1, 3, 5].

Для розробки нашого дослідження особливого значення набуває той факт, що спорт, як масовий, так і рекордний, має величезні інтегральні та комунікативні можливості. У спорті, у спортивних заняттях сприяє виникненню почуття спільності, товаришкості, співвідповідності до колективу. Спорт може стати ефективним засобом зменшення “соціальної дистанції” між людьми, подолання ізоляції, оскільки сприяє розвитку дружніх стосунків. У спорті порівняно легко долаються так звані мовні бар'єри: його “мова” виступає інтернаціональна. Вона зрозуміла всім і тому сприяє налагодженню взаєморозуміння, співпраці між людьми різних національностей, віросповідань та ідеологічних поглядів.

Важлива соціально-культурна роль фізичної культури і спорту полягає в тому, що в них реалізується гуманістичний принцип рівності шансів. Успіх у спорті залежить виключно від здібностей, знань, волі та цілеспрямованості людини, її самостійної праці на тренуваннях. Потрібно відзначити також активно-творчий характер спорту, різноманітність естетичних переживань у ньому.

Цей значний гуманістичний та соціально-культурний потенціал фізкультурно-спортивної діяльності може бути використаний також для забезпечення соціальної інтеграції, адаптації та реабілітації неповносправних із церебральним паралічем.

Заняття фізкультурою і спортом передбачають здоровий спосіб життя, раціональне харчування, дотримання режиму праці і відпочинку. Все це дає

інваліду підтримувати й покращувати свій фізичний стан та самопочуття. Фізична культура і спорт забезпечують можливість відпочинку, психологічного розвантаження та позитивних емоційних переживань.

Разом з тим фізкультурно-спортивна діяльність сприяє інтеграції інваліда у соціальне життя, спочатку в колі сім'ї та друзів, а в ряді випадків і у відповідній діяльності професії. Фізична культура і спорт дозволяють інваліду бути залученим до соціальних контактів з іншими людьми.

Участь у спортивних змаганнях дає можливість інваліду пережити надзвичайно сильне почуття перемоги над самим собою, над своїми слабкостями й недоліками, почуття самоствердження, самореалізації й самовдосконалення, радість відчуття себе повноцінною, а не приниженою людиною, яка має обмежені можливості здоров'я. Інваліди внаслідок виконання важкої праці і в результаті довготривалої підготовки інвалід може відчути того, що на перший погляд здається просто фантастичним. Так, наприклад, у 1972 році в м. Вальдніле (Німеччина) одна з японських спортсменок брала участь у змаганнях, хоча в неї була тільки одна легеня [9].

Закладаючи ці та інші можливості, закладені в спорті, які значною мірою сприяють соціальній інтеграції та адаптації людей з певними порушеннями рухової або сенсорної функції, в останні роки практично в усьому світі активізувалися зусилля з розвитку та розвитку спорту для інвалідів – від організації невеликих спортивних клубів до проведення таких масштабних заходів, як Параолімпійські ігри, Міжнародні Ігри для Олімпікс та ін. Певною мірою до цього спортивного руху залучаються й інші обмеженими можливостями здоров'я.

Проблема полягає в тому, щоб віднайти такі види фізкультурно-спортивної діяльності, такі форми її організації, які були б доступними для інвалідів, відповідали їх фізичному, але й психічному стану і дозволяли б їм максимально повно реалізувати свій потенціал у цій діяльності [6, 8].

Значного напрямку належить робота з розвитку так званих “нових ігор”. Іноді для цих ігор використовуються інші терміни – “творчі ігри”, “ігри довіри”, “playfair” (“ігри чеснот”) та ін. Такі ігри набули широкого поширення в США, Канаді, Німеччині й інших країнах [9, 10]. У цих іграх підхід до спорту заснований на тому, що змагання, конкуренція, агресія й насильство зовсім не є „природним” способом поведінки людини. Згідно Н.Н. Візітей [2], така поведінка зумовлюється соціальними факторами, тобто виникає у певних соціальних умовах.

Проблема тим більше актуальна, що, за свідченням ряду дослідників, учених (наприклад, [7, 8]), на шляху залучення інвалідів до спортивної діяльності існує чимало соціальних перешкод і проблем. Це й суто медичні проблеми (фізичний стан багатьох інвалідів ускладнює їх залучення до спорту), і проблеми технічного плану (для занять спортом невідповідним, як правило, потрібне спеціальне обладнання, яке не завжди доступне), і психологічні бар'єри (багато інвалідів соромляться свого стану, бояться глузувань інших людей і т.п.). В усіх цих питаннях неповносправним потрібна активна допомога інших людей.

Важливим завданням є аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, усі засоби й методи соціальної інтеграції та адаптації впливу у своїй основі найбільш пристосовані для дітей із ЦПІ. Але й сьогодні часто виявляються недостатньо ефективними й сприяють лише тимчасовій адаптації дітей з порушеннями. Науково обгрунтована методика застосування рекреаційних засобів з метою соціальної інтеграції й адаптації дорослих інвалідів з порушеннями ЦПІ у пізній резидуальній стадії нами в літературі не виявлена, що

спонукало нас довести провідну роль і місце фізичної культури і спорту в соціальній інтеграції та адаптації інвалідів із ЦП та розробити науково обґрунтовану комплексну програму соціальної інтеграції та реабілітації.

Література

1. Башкирова М.М. Организация массовых соревнований среди инвалидов в разных странах мира: Сравнительный анализ // Социально-экономические проблемы воспитания спортсменов в условиях перестройки советского общества: Тез. докл. Всесоюз. науч.-практ. конф. – М., 1990. – С. 69-71.
2. Визитей Н.Н. Физическая культура и спорт как социальное явление: Философские очерки. – Кишинев: Штиинца, 1986. – 164 с.
3. Ганзина Н.В. Система рекреативно-восстановительных мероприятий социальной адаптации инвалидов с последствиями детского церебрального паралича: Автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 1997. – 22 с.
4. Губарева Т.И. Столяров В.И. Социально-педагогическое и оздоровительное воздействие Спартакских Игр для инвалидов // Подходы к реабилитации детей с особенностями развития средствами образования: Сб. науч. трудов проектных материалов / Ин-т пед. инноваций РАО. – М., 1996. – С. 351-360.
5. Дмитриев В.С. Проблемные вопросы создания технических средств физкультурно-оздоровительных занятий инвалидов // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 11. – С. 38-39.
6. Жбиковский Я. Физкультура и спорт как средство социальной интеграции и адаптации инвалидов: Автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 1994. – 23 с.
7. Изучение особенностей социальной интеграции инвалидов / Под общ. ред. Н.В.Шабалиной. – М.: ЦИЭТИН, 1991. – 182 с.
8. Пономарчук В.А. Спорт, культура, личность: (Социально-философский подход) // Нравственный потенциал спорта: Материалы IV Всесоюз. метод. семинара, Суздаль, 10-12 марта 1988 г. – М., 1989. – С. 15-21.
9. Arbogast G. Lavay B. Combining students with different ability levels in games and sport // The physical educator, 1987. – N 1. – P. 255-261.
10. Bobath K. A neurophysiological basis for the treatment of cerebral palsy. 2nd ed. London: Spastic International Medical Publication. – 1980.

THE ROLE AND PLACE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT IN SOCIAL INTEGRATION AND ADAPTATION OF INFERIOR SCHOOLBOYS WITH CEREBRAL PARALYSIS

Svitlana DEMCHUK

Rivne state humanitarian university

Abstract. In the article the role and place of physical culture and sport in a social integration and adaptation of invalids with a cerebral paralysis is defined

Key words: complex program, rehabilitation, disabled children, Cerebral Palsy, means of physical training.